

A talajképző kőzet szerepe a talajok képződésében és kialakult tulajdonságaiban

Michéli Erika

Szent István Egyetem
Talajtani és Agrokémiai Tanszék

Magyarhoni Földtani Társulat
anno 1848

AGRÁR - ÁSVANYVAGYON FÓRUM

Gyöngyös, 2017. április 19

www.foldtan.hu

Vasilij Dokuchaev
(1846-1903)

Talajképző tényezők
Talajképző kőzet,
Domborzat,
Klíma,
Biológiai tevékenység,
Idő

talajképző tényezők
↓
talajképző folyamatok
↓
A talajok különbözőek

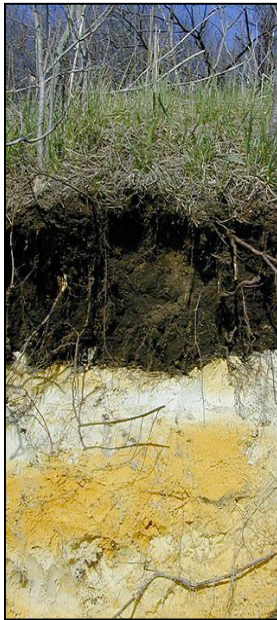
Antropogén hatások

A talajok...

természetes képződmények, melyek tulajdonságai a klímatis, a biológiai, és a domborzati tényezőknek,

a talajképző közetre

adott idő alatt gyakorolt
együttes hatásaként alakulnak ki.

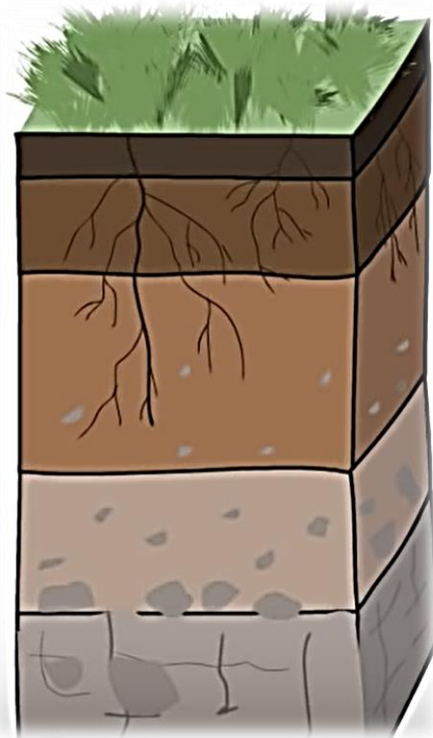
A talajképző tényezők

meghatározzák, milyen talajok képződhetnek

A talajképző folyamatok a

képződés mikéntjét határozzák meg

Talajképződés

A talajképződés nyersanyagát a **kőzetek** szolgáltatják.

Talajtani szempontból a kőzeteket nem koruk és keletkezésük alapján ítéljük meg, hanem elsősorban **mállási tulajdonságaik és összetételük alapján.**

Szilárdsági osztályok	Nyomószilárdság (MPa)	Kőzet példák
Igen nagy szilárdságú	>221	Bazalt, diabáz, kvarcit
Nagy szilárdságú	110-221	Magmás kőzetek többsége, jól cementált homokkövek, mészkövek, erősen metamorfizált kőzetek
Közepes szilárdságú	55-110	Palák, pórusos mészkövek, klorit-, csillám-, talktartalmú metamorfizált kőzetek
Kis szilárdságú	28-55	Pórusos tufák, agyagos palák
Igen kis szilárdságú	<28	Kőso, mállott kőzetek

Kőzetek osztályozása szilárdság alapján (Nemecz, 2006)

Elsődleges ásványok

Másodlagos ásványok

Olivin	Mg, FeSiO ₄
Anorthit	CaAl ₂ SiO ₂ O ₈
Augit	Ca ₂ (Al,Fe) ₄ (Mg,Fe) ₄ Si ₆ O ₂₄
Hornblende	Ca ₂ Al ₂ Mg ₂ Fe ₃ Si ₆ O ₂₂ (OH) ₂
Albit	NaAlSi ₃ O ₈
Biotit	KAl(Mg,Fe) ₃ Si ₃ O ₁₀ (OH) ₂
Ortoklász	KAlSi ₃ O ₈
Mikroklin	KAlSi ₃ O ₈
Muszkovit	KAlSi ₃ O ₁₀ (OH) ₂
Kvarc	SiO ₂

Gipsz	CaSO ₄ *2H ₂ O
Kalcit	CaCO ₃
Dolomit	CaCO ₃ *MgCO ₃

Agyagásványok	Al szilikátok
Gibbszit	Al ₂ O ₃ *3H ₂ O
Hematit	Fe ₂ O ₃
Goetit	FeOOH

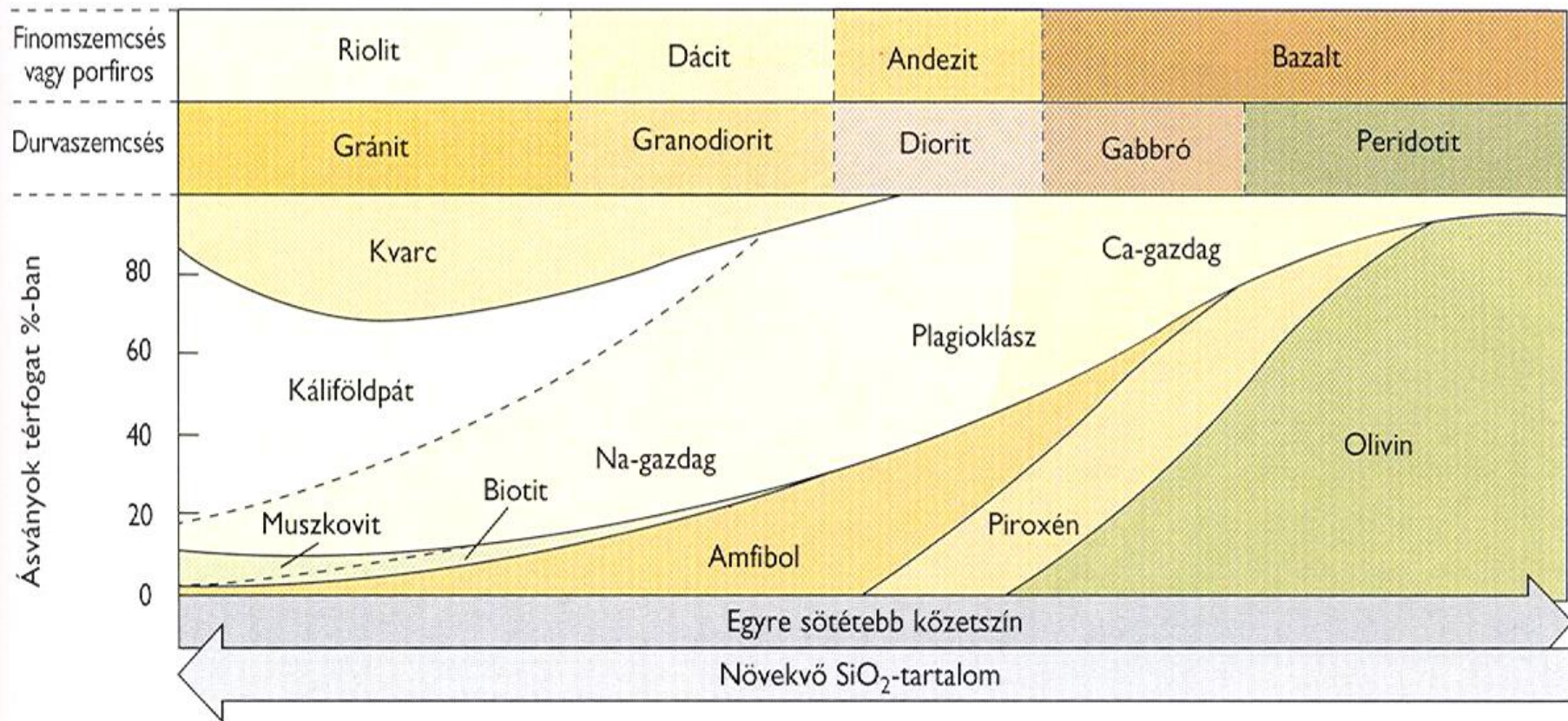
Legkevésbé ellenálló

Leginkább ellenálló

Válogatott talajásványok mállással szemben mutatott ellenállása
(Brady & Weil, 2010)

Főbb magmás kőzetek és ásványos összetételük (Hartai, 2003)

A legritkább esetben egységes

A talajképző kőzet nem feltétlenül az alatta lévő alapkőzet in situ mállásterméke

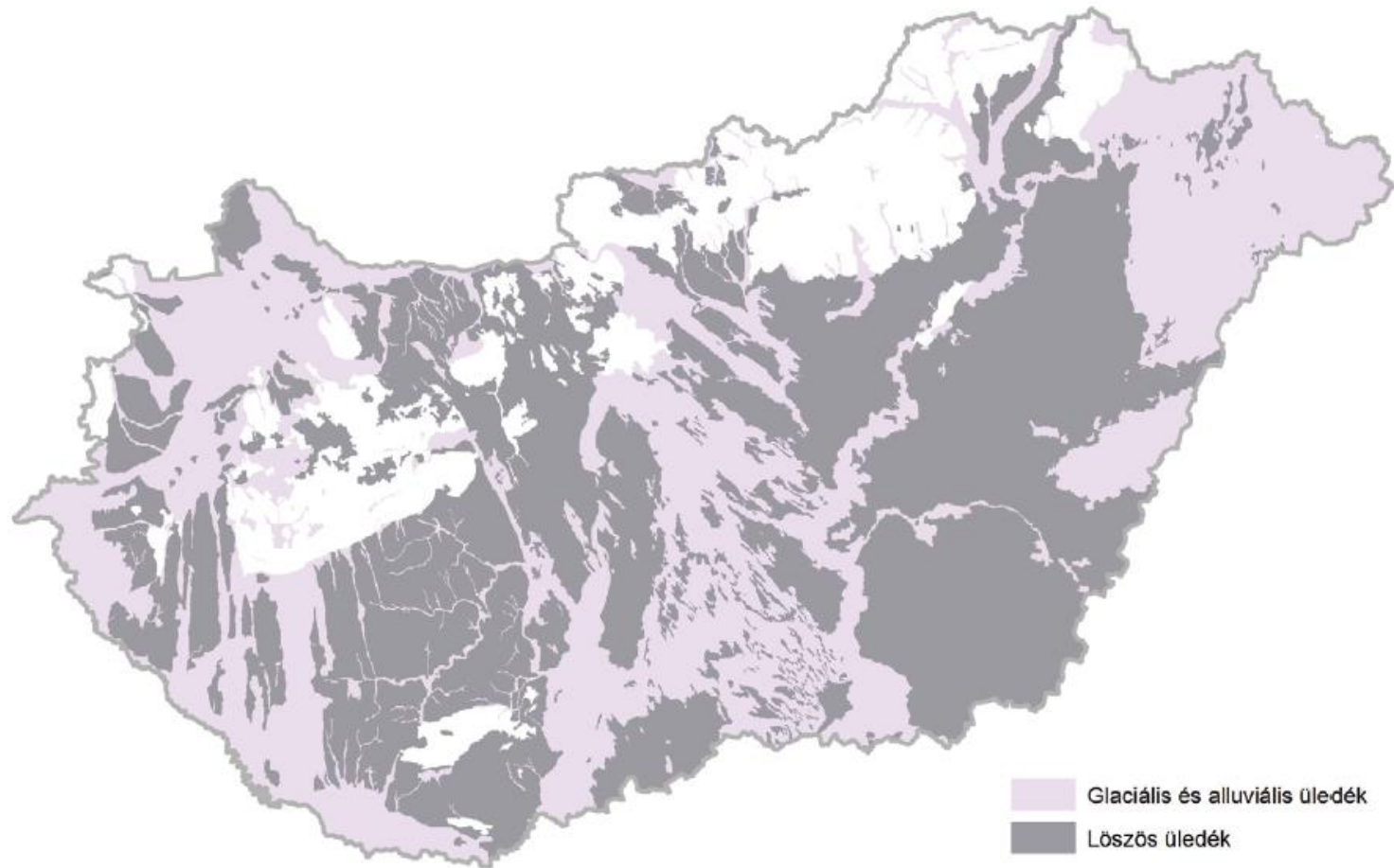
Gyakran, helyesebb talajképző üledékről beszélni (Kuti,2007)

A legkiválóbb talajképző kőzet: a lösz

Ásványi anyagának átlagos összetétele: 45-50% kvarc, 15-20% földpát, 10% csillám, 10-15% kalcit, 1-2% amfiból, 10-15% agyagásvány.

A Talajképző kőzet AGROTOPO szerinti két legnagyobb területi kiterjedésű típusa.
Fehéren: vízfelületek és egyéb talajképző kőzet típusok elterjedési területe

Magyarország földtani térképe Geological map of Hungary

1:500 000

Szerkesztette / Edited by: Gyalog László, 2013

Közreműködött / Contributed by: Pelikán Pál, Seineczki István, Guácsai Zoltán, Radóczy Gyula

Magyarország földtani térképe
Geological map of Hungary
1:500 000

Szerkesztő: Gyalog László
Készítők: Seineczki István, Pelikán Pál, Guácsai Zoltán, Radóczy Gyula
Működési terület: Magyarország területén
Működési terület: Magyarország területén
Működési terület: Magyarország területén

Alkotói: Gyalog László, Seineczki István, Pelikán Pál, Guácsai Zoltán, Radóczy Gyula
Gyalog László, Seineczki István, Pelikán Pál, Guácsai Zoltán, Radóczy Gyula
Gyalog László, Seineczki István, Pelikán Pál, Guácsai Zoltán, Radóczy Gyula

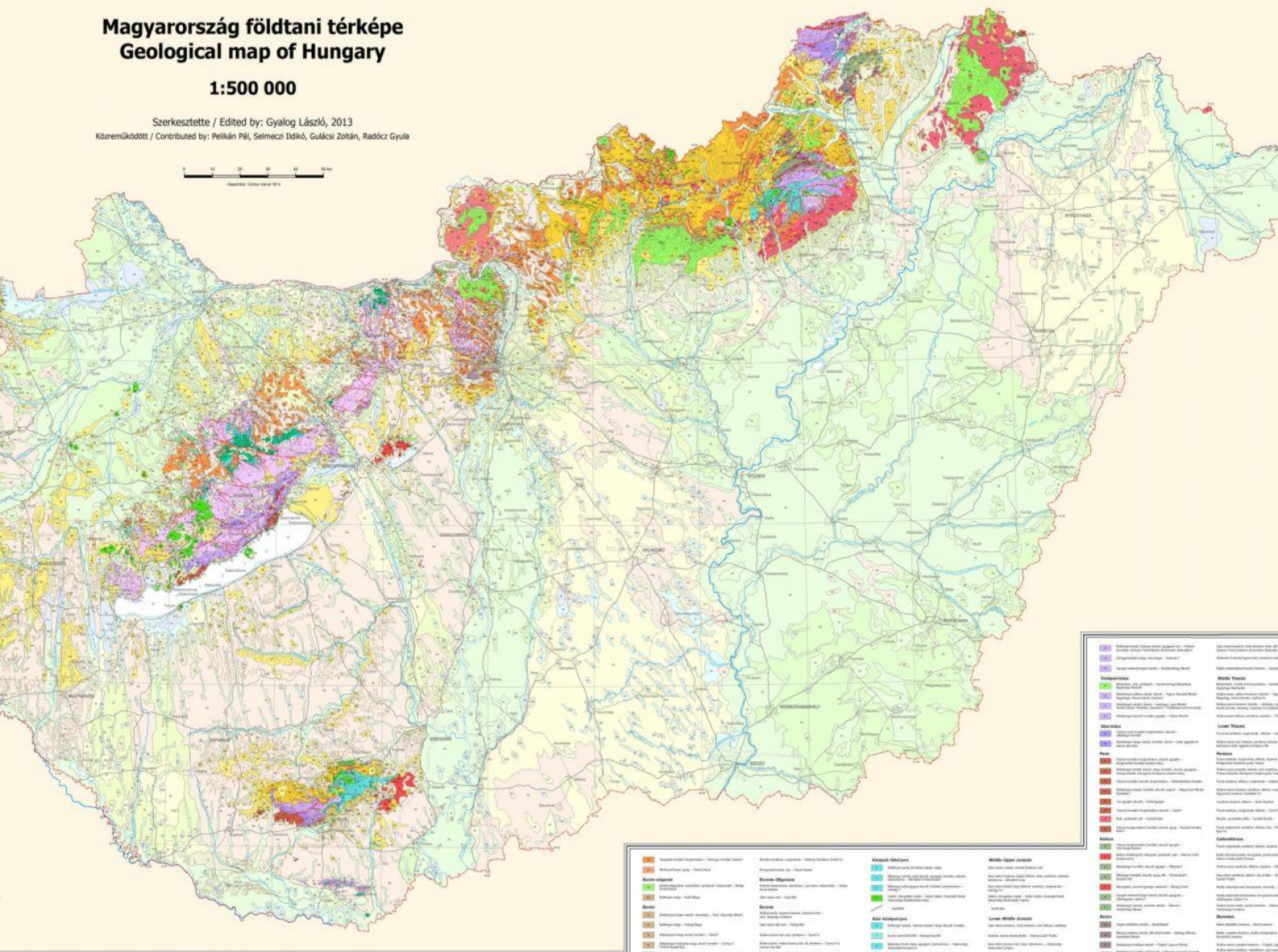

Publikációs jogok: © Gyalog László, 2013
© Gyalog László, 2013
© Gyalog László, 2013

Erdélyben készült térkép alapján
Geological map of the Carpathian Basin
Geological map of the Carpathian Basin

Legend table with symbols for various geological features like faults, folds, and tectonic zones.

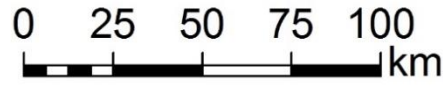
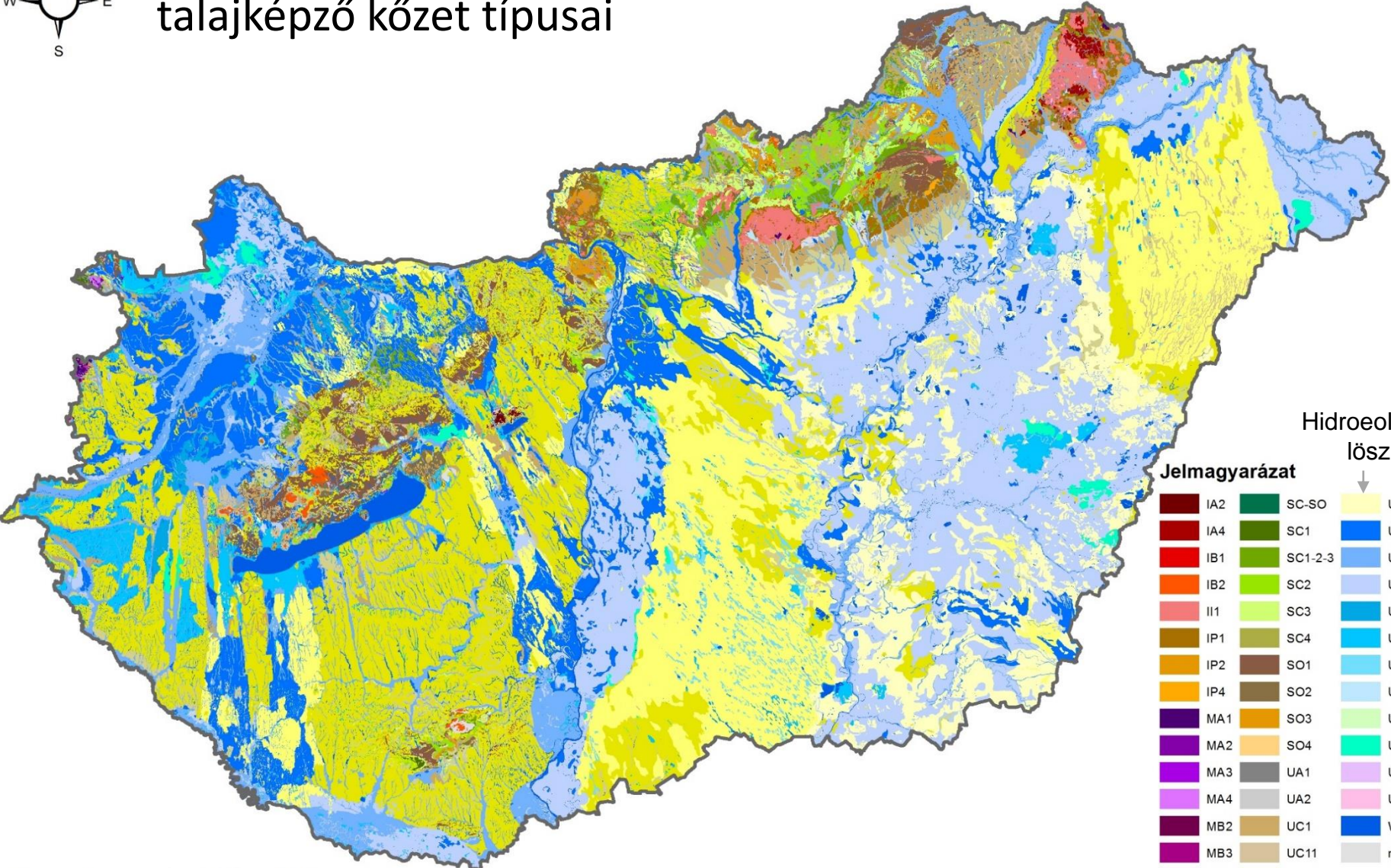
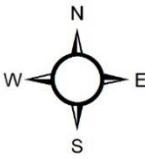
Main legend table with detailed descriptions and symbols for geological units, including: Kőzetek (Rocks), Földtani egységek (Geological units), and various tectonic zones.

**Az 1:100 000-es földtani térkép jelkulcsának és a FAO rendszer
talajképző közet kódrendszerének javasolt megfeleltetése**

BAKACSI Zsófia, LABORCZI Annamária, SZABÓ József,
TAKÁCS Katalin és PÁSZTOR László

MTA Agrártudományi Kutatóközpont, Talajtani és Agrokémiai Intézet, Budapest

Magyarország földtani térképének FAO nevezéktan szerinti talajképző kőzet típusai

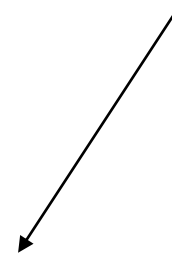
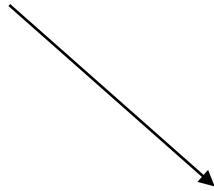
Jelmagyarázat		Hidroeuolikus lösz
IA2	SC-SO	UEh1
IA4	SC1	UF1
IB1	SC1-2-3	UF1-2
IB2	SC2	UF2
II1	SC3	UL1
IP1	SC4	UL2
IP2	SO1	UL3
IP4	SO2	UL4
MA1	SO3	UM1
MA2	SO4	UO2
MA3	UA1	UR1
MA4	UA2	UU5
MB2	UC1	WATER
MB3	UC11	no data
MB4	UC12	
MB5	UE1	löss
Q	UE2	homok

4 főcsoportot: magmás, metamorf, konszolidált-, ill. laza üledékes kőzetek)

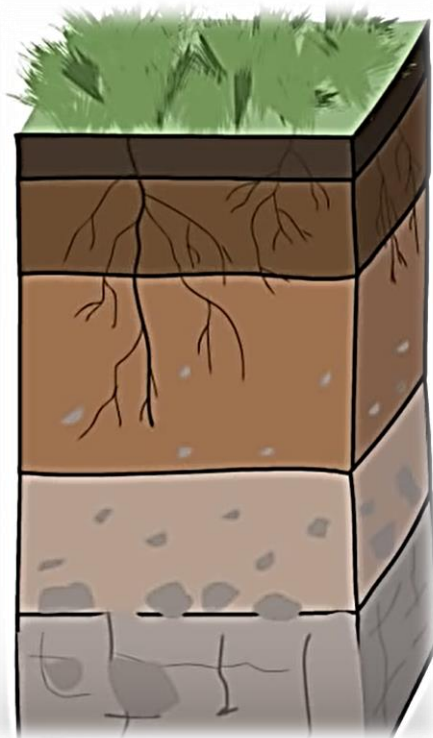
A talajképző tényezők
meghatározzák, milyen talajok
képződhetnek

A talajképző folyamatok a képződés
mikéntjét
határozzák meg

Talajképződés

Talajképző kőzet,
Domborzat,
Klíma,
Biológiai tevékenység,
Idő

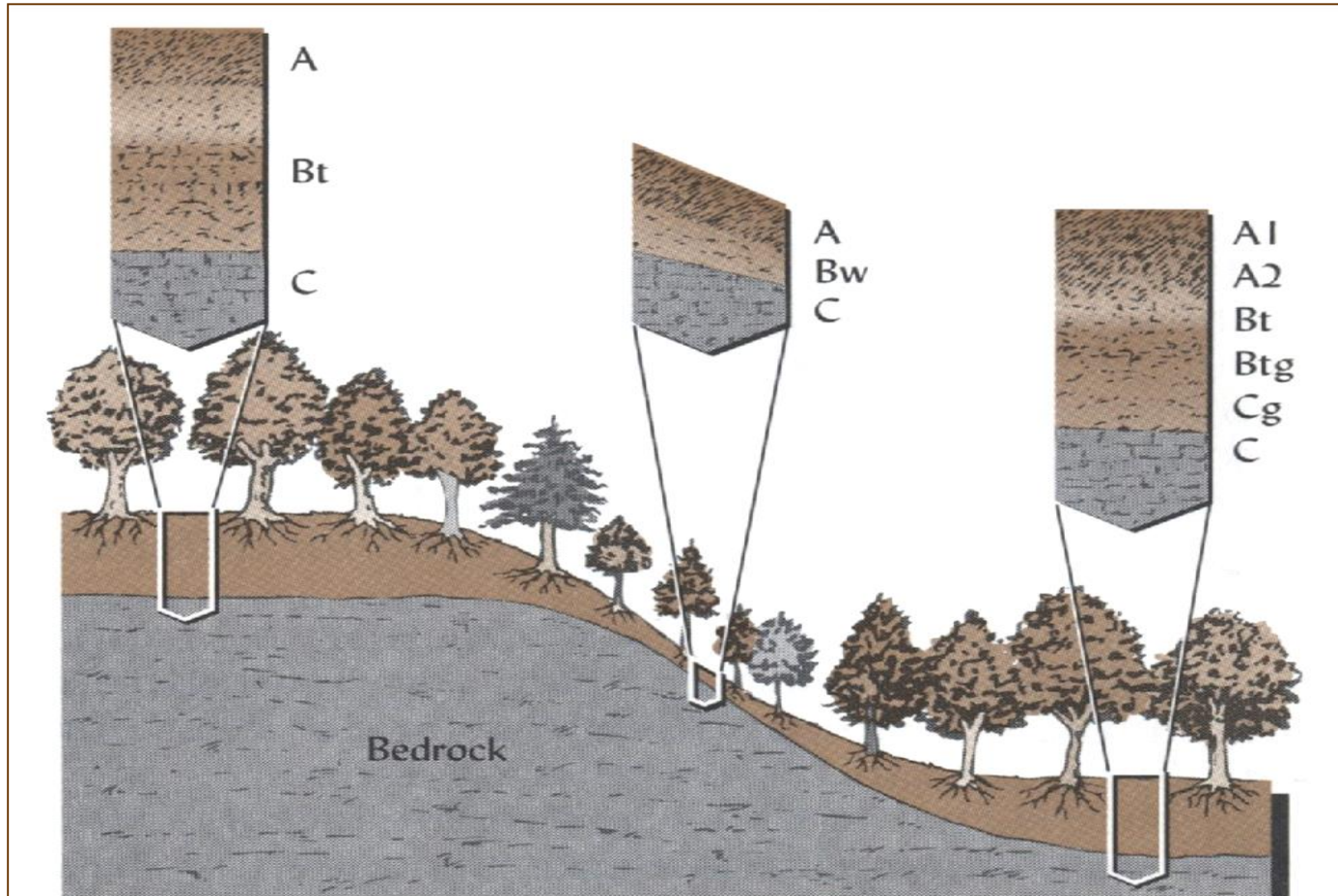

Talajképző tényezők

A domborzat

meredekség, kiettség, topográfiai helyzet

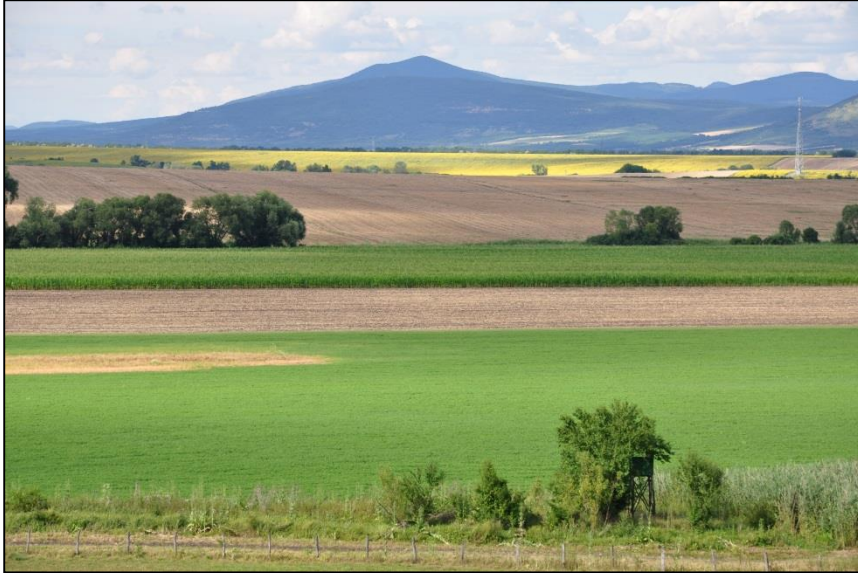

A domborzat hatása elsősorban abban nyilvánul meg, hogy **módosítani** képes az éghajlati, a biológiai, és földtani tényezők, továbbá az idő hatását a talajfejlődésben.

Talajképző tényezők

A domborzat

meredekség, kitettség, topográfiai helyzet

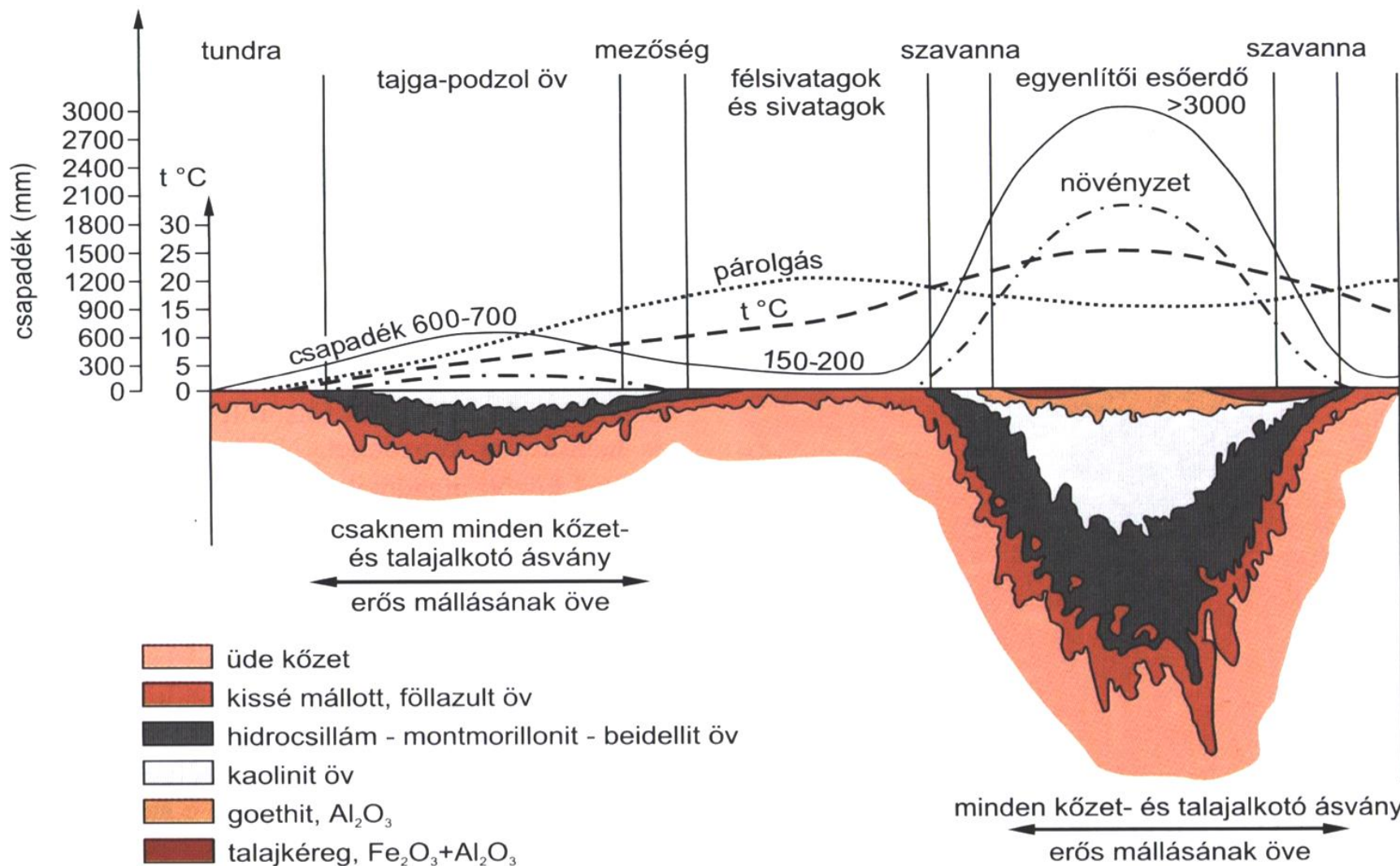

Talajképző tényezők

A klíma

Hőmérséklet, csapadék, szél

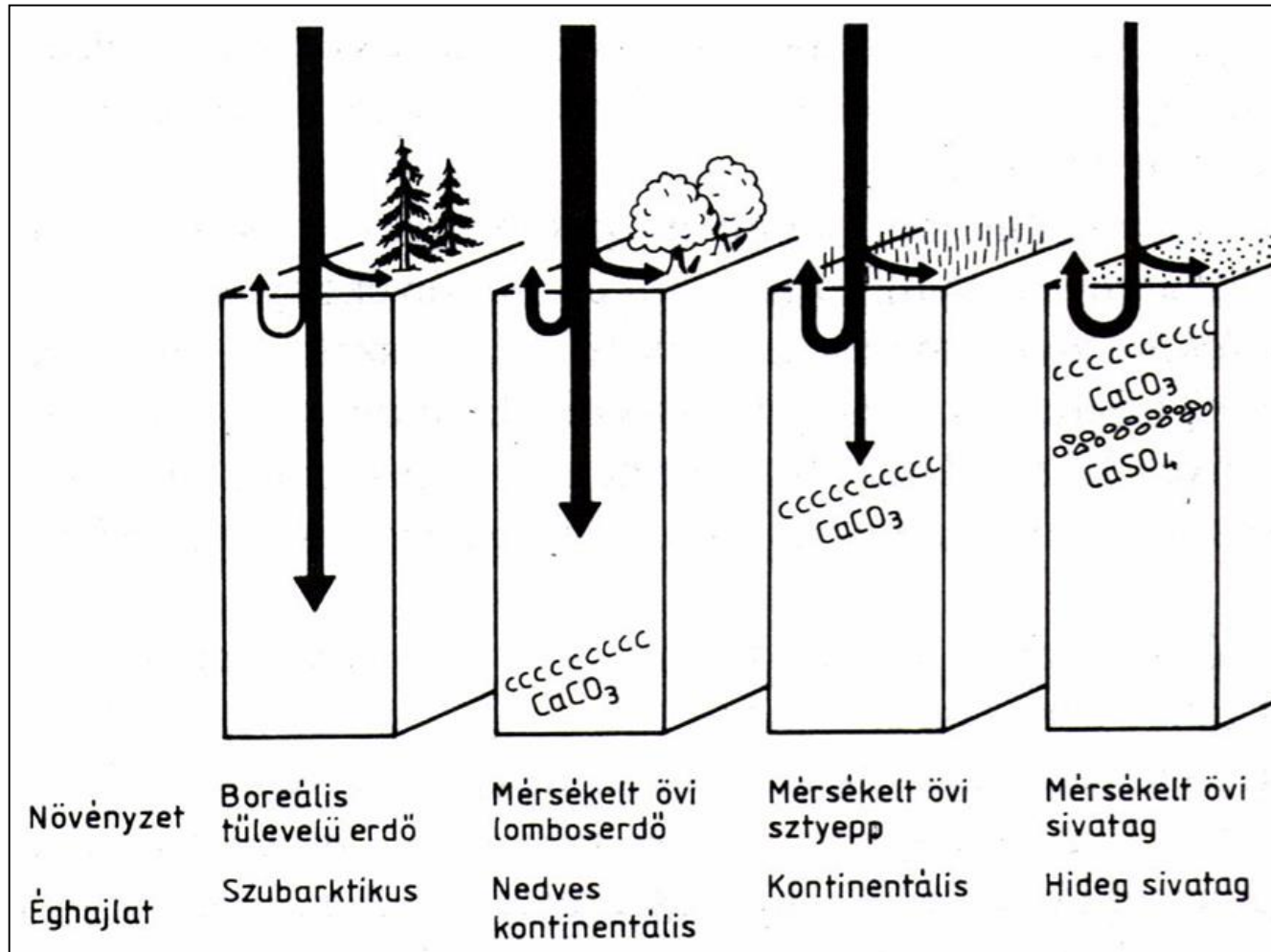

A mállás mélysége különböző éghajlati övek szerkezetileg nyugodt területein

Talajképző tényezők

A klíma

Hőmérséklet, csapadék, szél

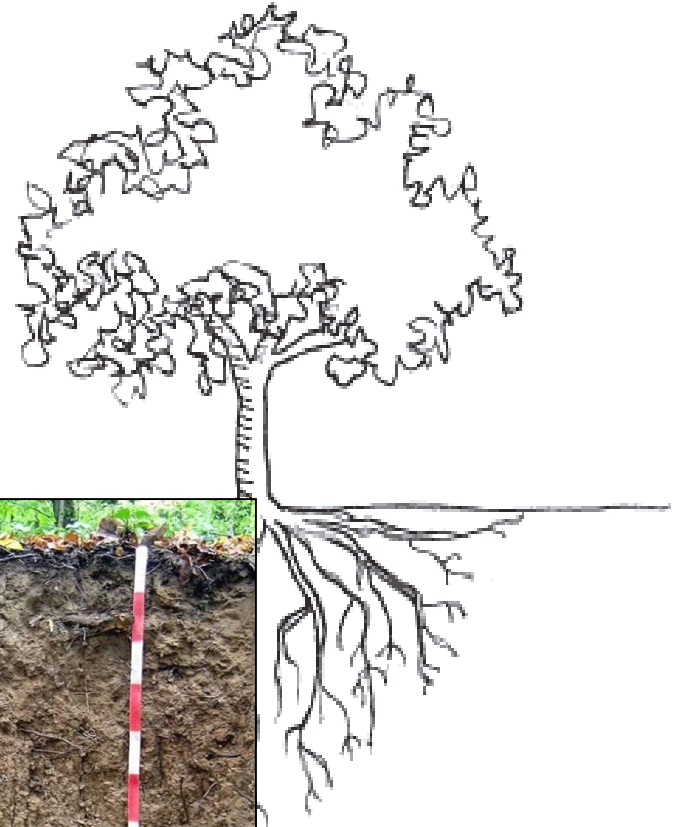
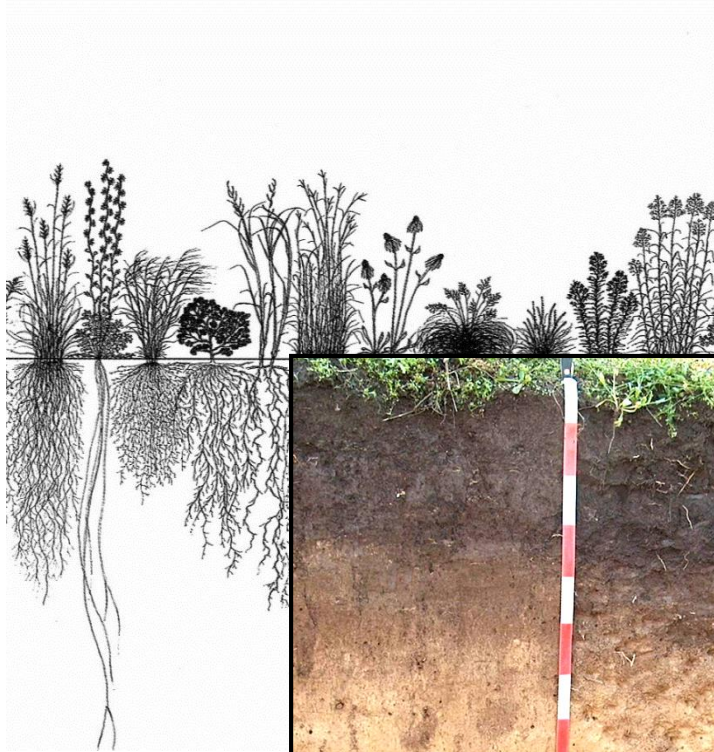

A beérkező és távozó (EP) nedvesség meghatározza az oldatmozgás és a transzport folyamatok domináns irányát

Talajképző tényezők

A vegetáció

A biomassa mennyisége, összetétele, eloszlása

Talajképző tényezők

Állati és emberi tevékenység

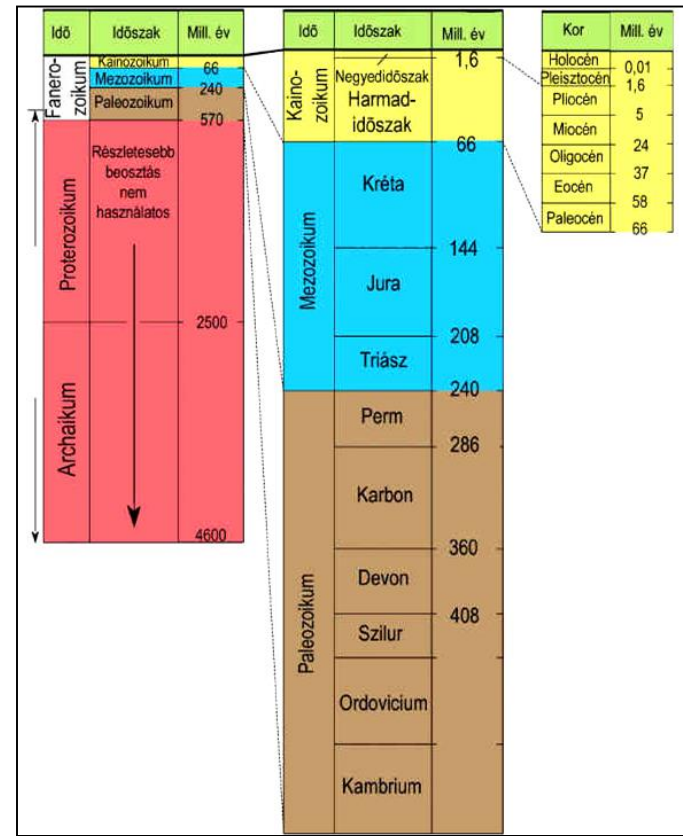
Bontás, szintetizálás, keverés, átalakítás.....

Talajképző tényezők

Az idő

Abszolút kor (fejlettség), relatív kor (eltelt idő)

Talajképző folyamatok

gazdagodás ✂
átalakulás @
áthalmozás ↓↑

Humuszosodás ✂

Mállás @

Agyagosodás @

Kilúgzás ↓

Agyagvándorlás ↓

Podzolosodás ↓

Sófelhalmozódás ↑

Glejeseedés @

Tőzegesedés ✂

Cementálódás @

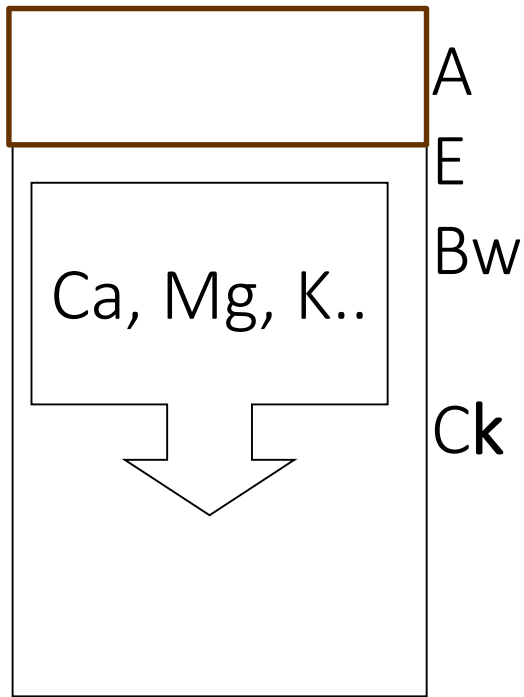
Duzzadás @

Talajpusztulás ✂

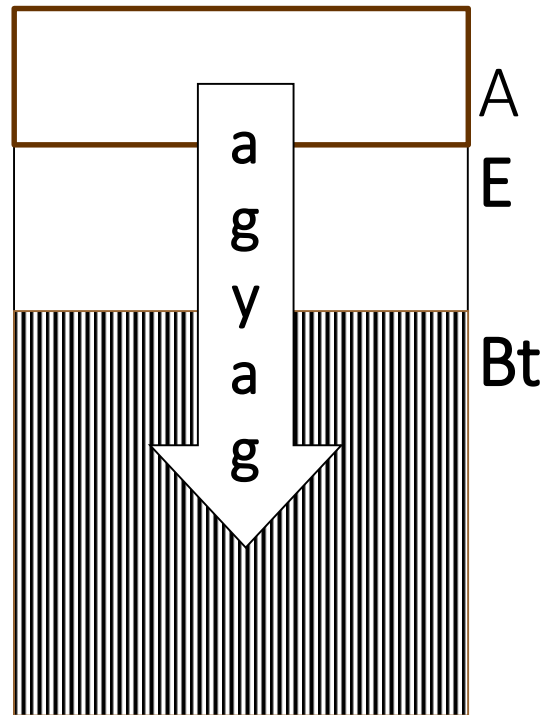
kilúgzás

agyagbemosódás

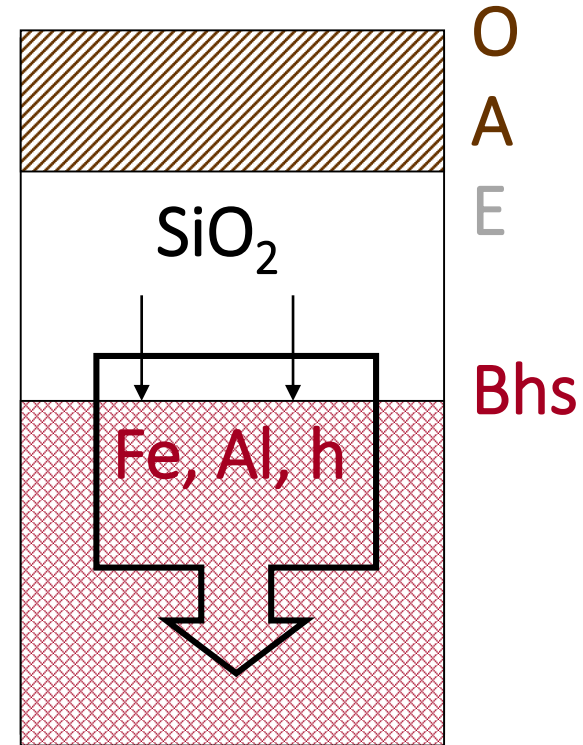
podzolosodás

oldatban

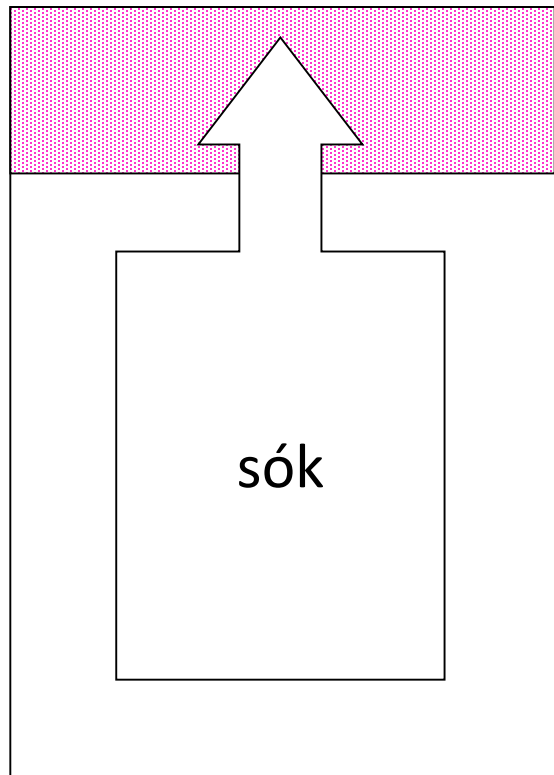
agyag szemcsék
eredeti ásványos formában

ásványok alkotói
szétesést követően

Sófelhalmozódás, szikesedés

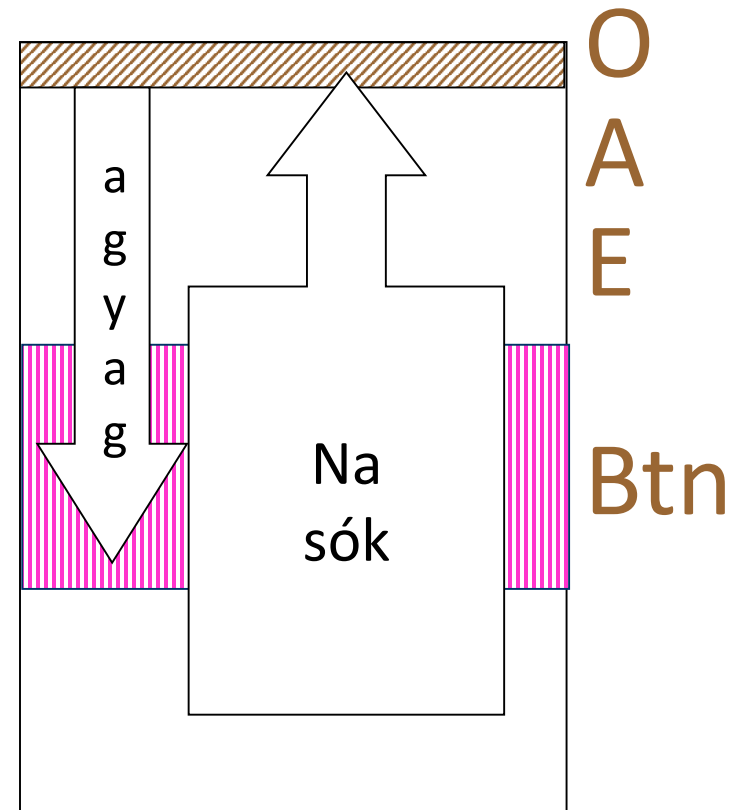
A szikesedés általában olyan területeken zajlik, ahol a felszín közelben van a talajvíz és a párolgás mértéke meghaladja a csapadékét. A talaj oldható sótartalma a felszín közelében megnövekszik és különböző formákban felhalmozódik.

Az

Bgz

Cgz

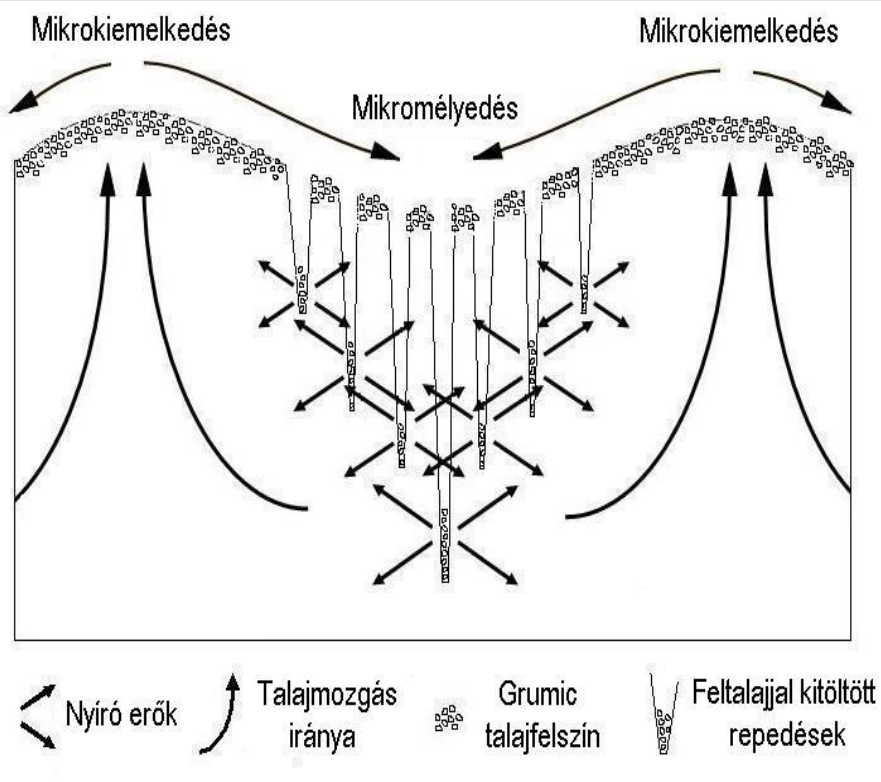
O

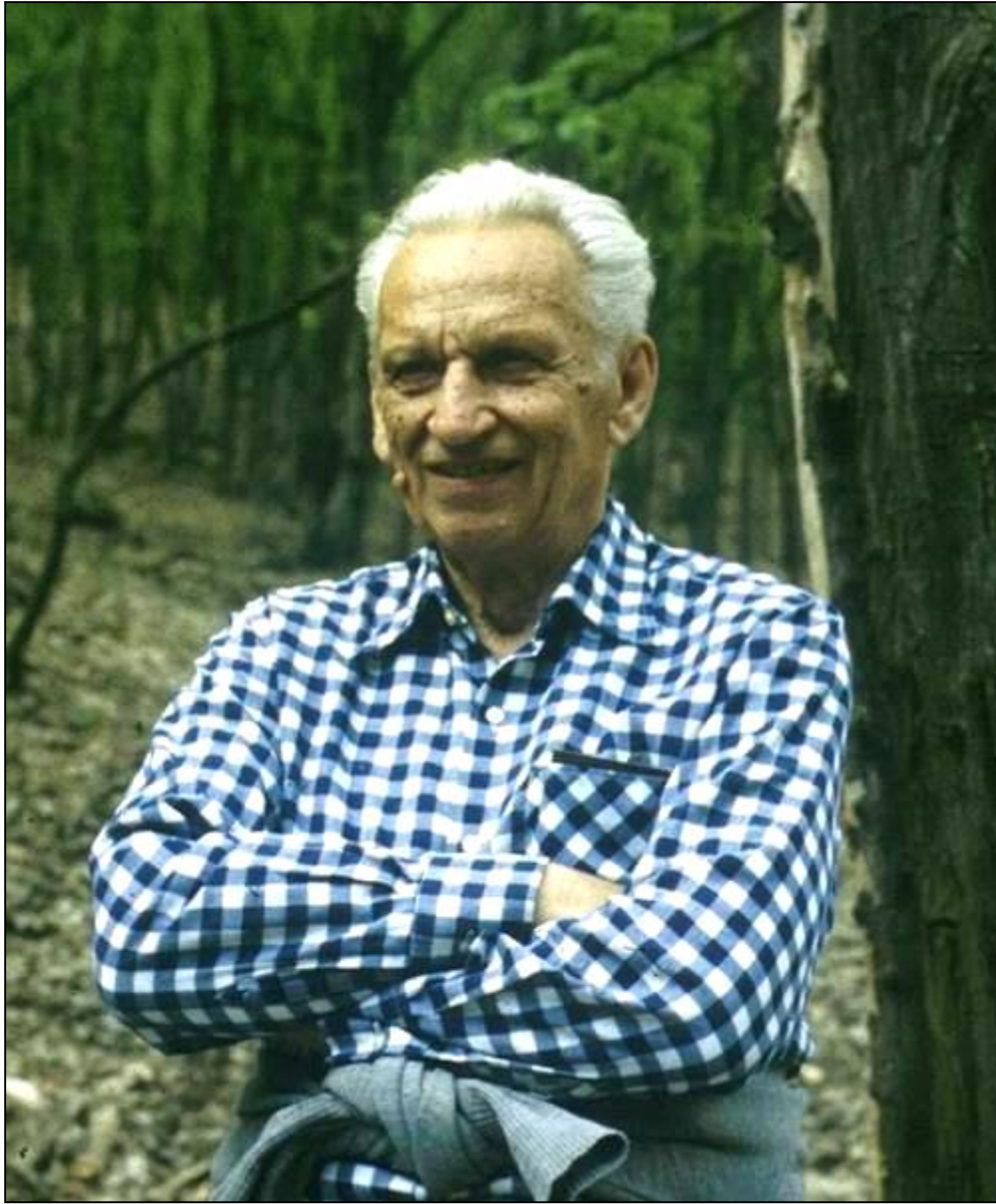
A

E

Btn

Duzzadás – zsugorodás

Talajföldrajzi és
talajgenetikai
osztályozás

Stefanovits Pál (1920-2016)

Stefanovits P.: Andezittufán kialakult talajok a Börzsöny hegységben, 1951 (AT)

Néhány km távolságban

1. „fahéjszínű erdőtalaj”, erősen agyagosodott, agyagásványa montmorillonit”
2. podzolos barna erdőtalaj, agyagásványa beidellit kevés montmorillonittal.
3. kilúgozott szurokfekete mezősegi talaj (szmolnyica), magas humusztartalmú, agyagos, agyagásványa beidellit, kevés montmorillonittal.

„Erdészeti szempontból a három talajtípus azonosíthatósága különböző”

Stefanovits P.: A talaj agyagos részének vizsgálata, 1959 (AT)

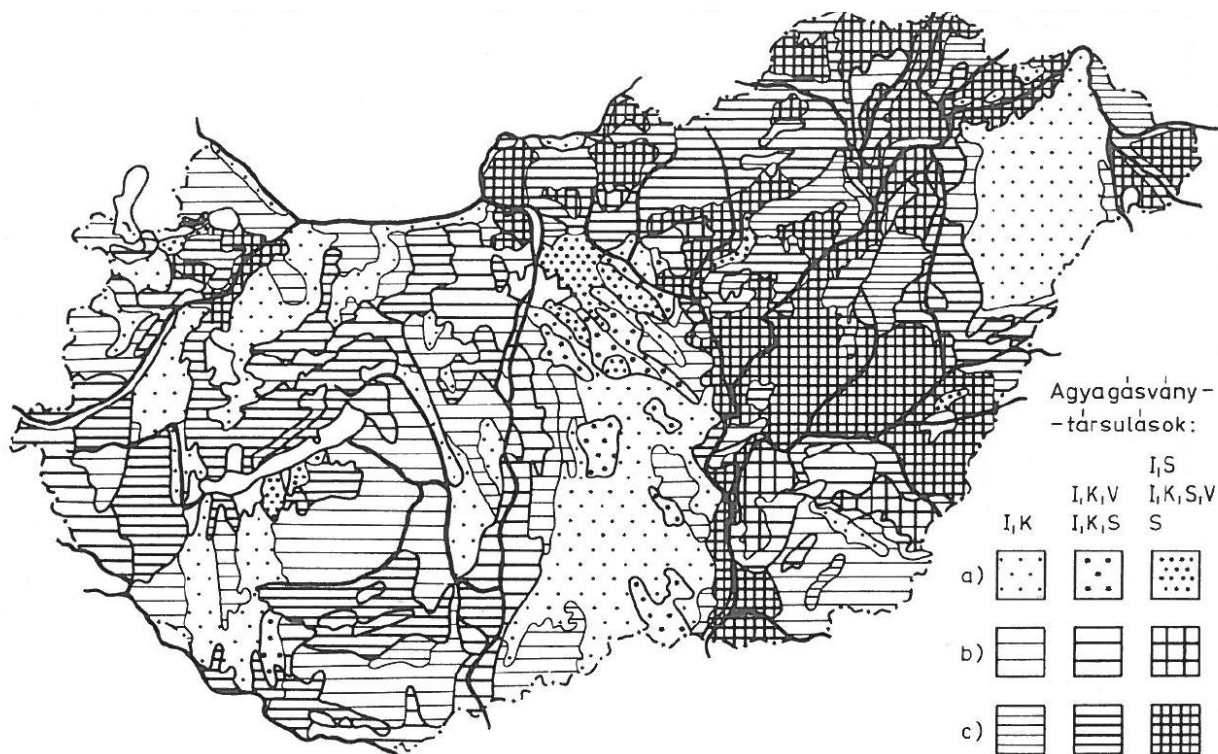
Az azonos típusban tartozó talajok agyagos része eltérő a közet függvényében.

Löszön, Ologcén üledéken, andezit tuffán kialakult barna erdőtalajok DTA vizsgálatai és T (CEC) értékei alapján.

A talajok agyagásvány-társulásainak térképe

STEFANOVITS PÁL és DOMBÓVÁRI LÁSZLÓNÉ

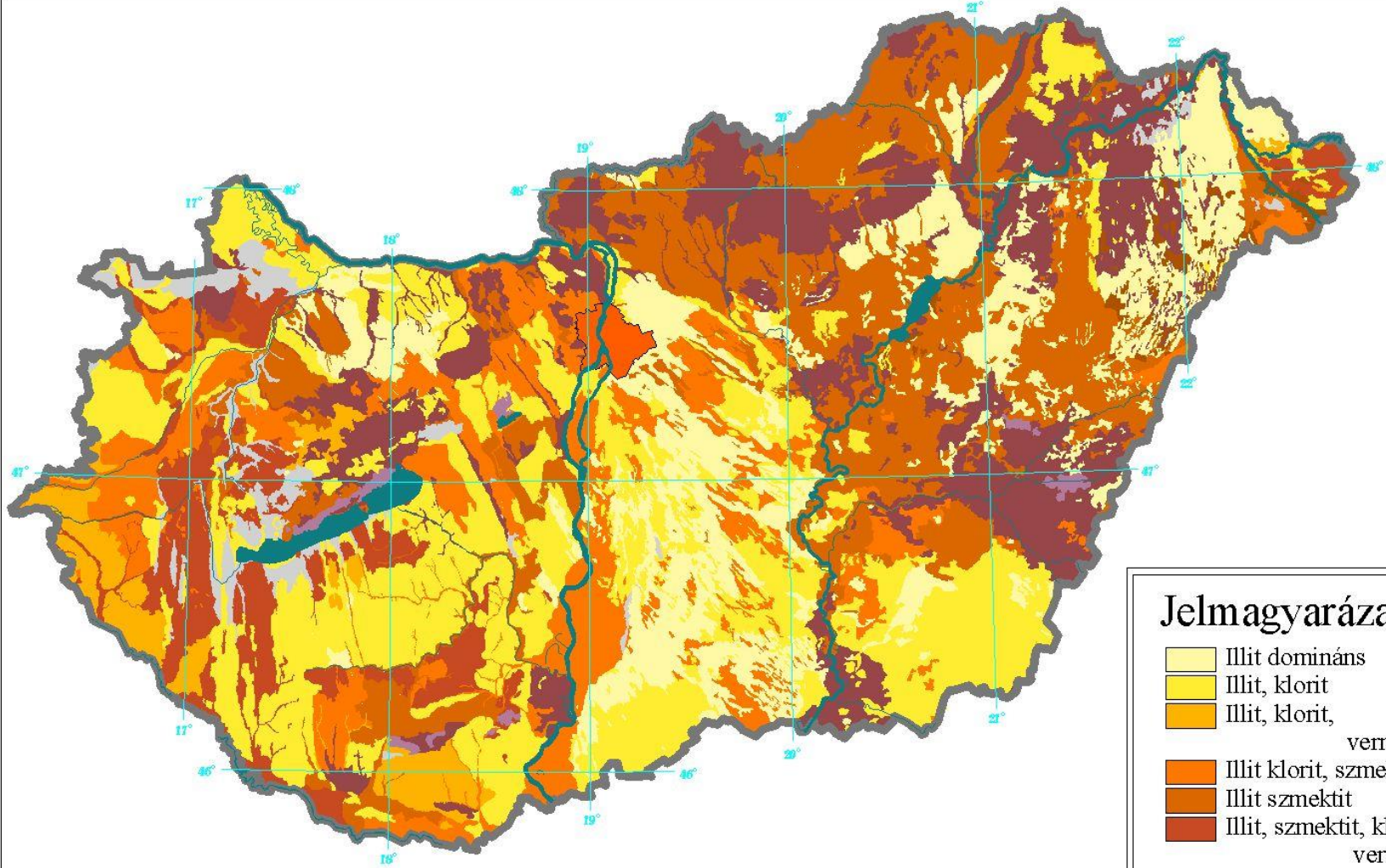
Agrártudományi Egyetem, Talajtani Tanszék, Gödöllő

1. ábra

Az agyagásvány-társulások térképe. Agyagásvány-társulások: az illit (I), a klorit és kaolinit (K), a vermikulit (V) és a szmektitek (S) által alkotott társulások. Az agyag mennyisége alapján: a) kevés-, b) közepes mennyiségű-, c) sok agyag

Jelmagyarázat

- Illit domináns
- Illit, klorit
- Illit, klorit,
vermikulit
- Illit klorit, szmektit
- Illit szmektit
- Illit, szmektit, klorit,
vermikulit
- Illit, szmektit,
vermikulit
- Szmektit domináns
- Egyéb
- Láp
- Víz

A talajok agyagásvány összetétele 1:100.000

Egységes Országos Vetület

Készült az MTA TAKI GIS Laborban 1998-ban az AGROTOPO adatbázis alapján

kilométer

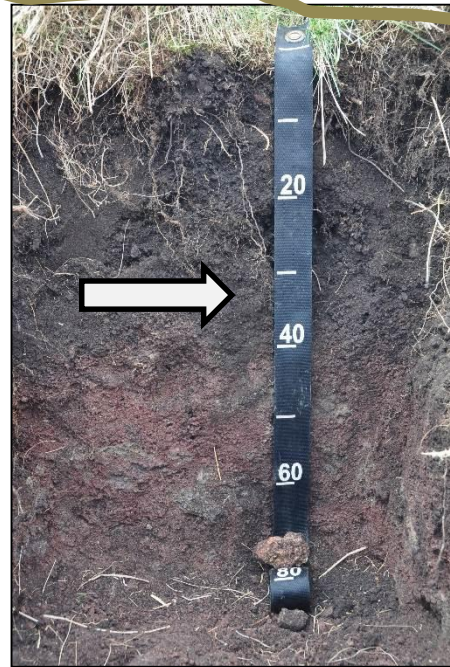
A talajok agyagásvány-társulásainak térképe

STEFANOVITS PÁL és DOMBÓVÁRI LÁSZLÓNÉ

Agrártudományi Egyetem, Talajtani Tanszék, Gödöllő

„A társulások sem a geológiai viszonyokkal, sem a talajtípusokkal nem mutatnak kizárólagos kapcsolatot, hanem e két tényező különböző arányban hat az egyes esetekben”.

Lehetséges toposzekvens talajképződés semleges, bázikus magmás kiömlési kőzeteken

feketenyírok

Köves sziklás vt

lejtőhordalék

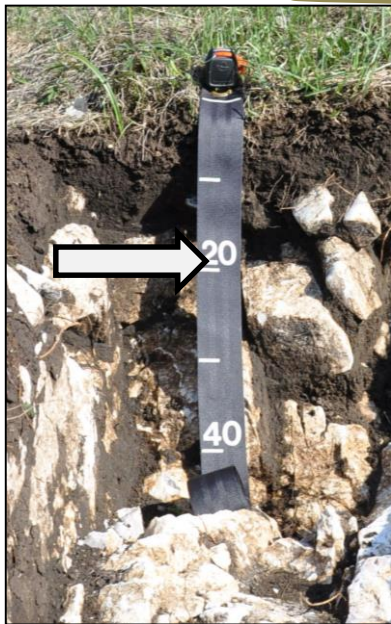

feketenyírok

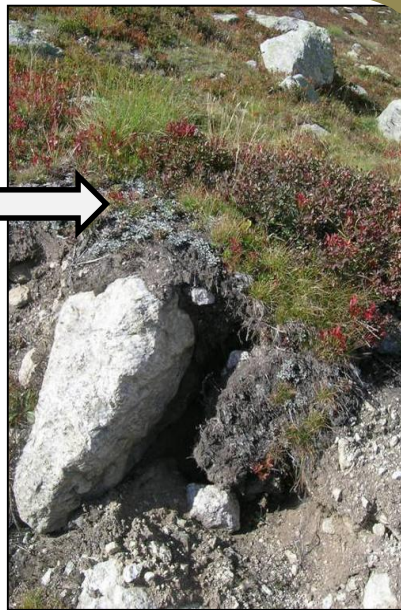

Kemény kőzet megjelenése

Lehetséges toposzekvens talajképződés semleges, tömör, karbonátos kőzeteken

rendzina

Köves sziklás vt

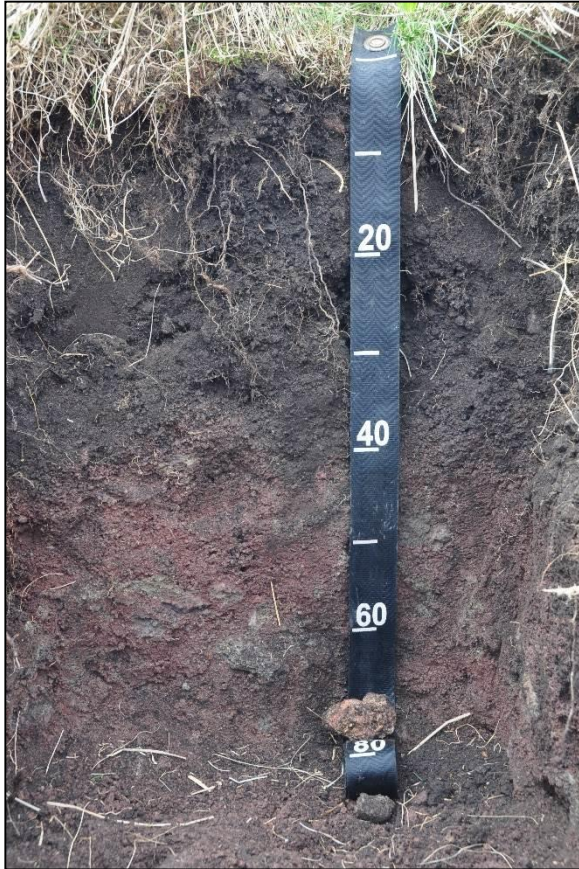
lejtőhordalék

rendzina

Kemény kőzet
megjelenése

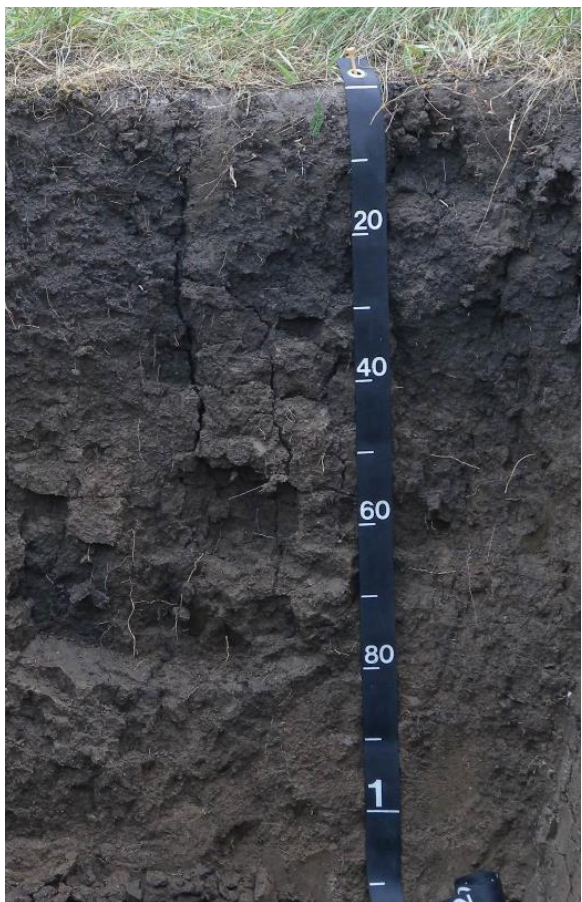
feketenyírok

Sza= 4%
pH=5,8

rendzina

Sza: 4,5 %
pH=3,9

Sza= 4%
pH=5,8

feketenyirok

Sza: 4,5 %
pH=3,9

rendzina

Főtípusok és talajtípusok a hazai genetikai szemléletű talajosztályozásban

(9 főtípus, 39 talajtípus)

Közethatású talajok
4 talajtípus

Csernozjom talajok
4 talajtípus

Réti talajok
6 talajtípus

Láptalajok
3 talajtípus

Váztalajok
5 talajtípus

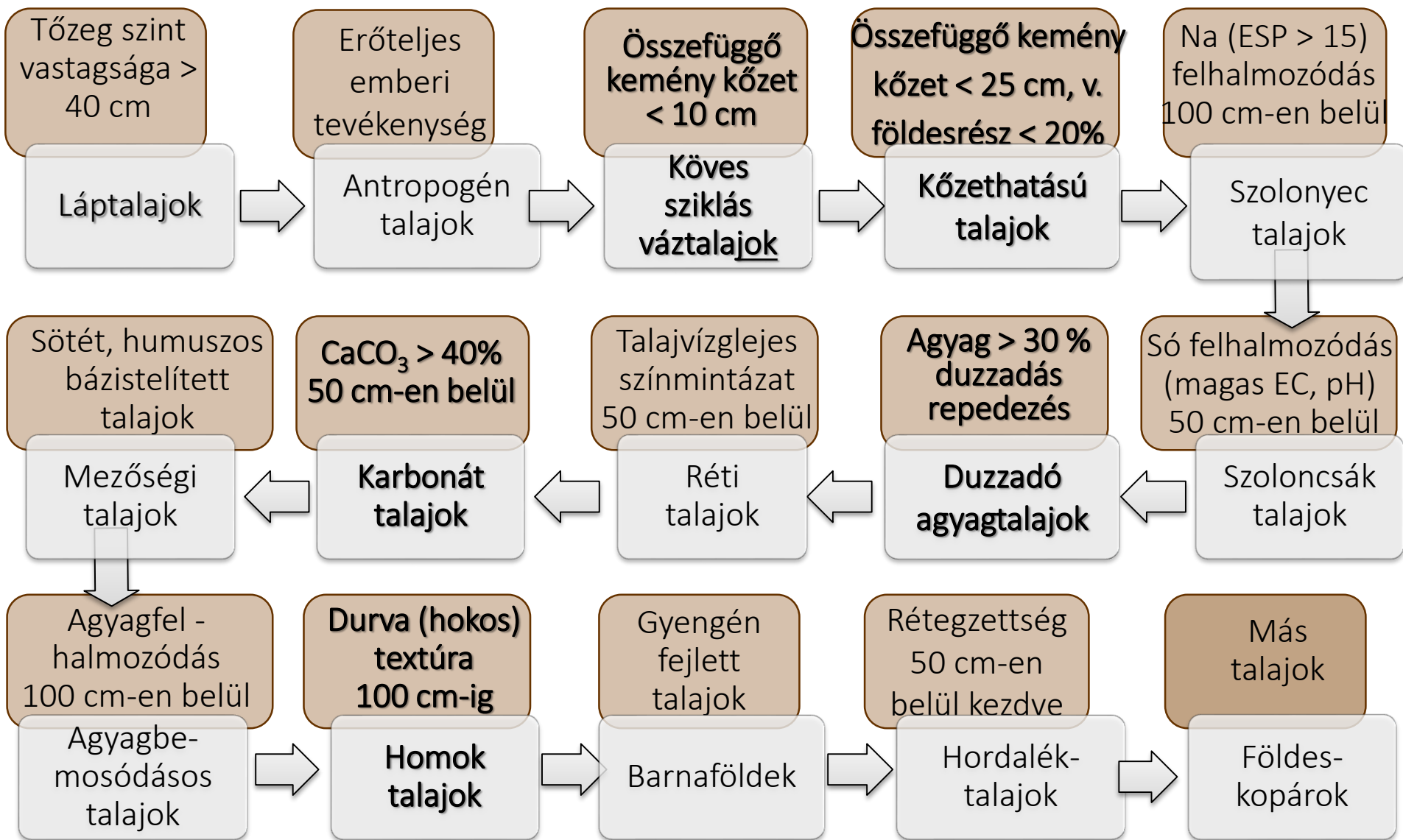
Barna erdőtalajok
8 talajtípus

Szikes talajok
5 talajtípus

Öntés és lejtőhordalék talajok
3 talajtípus

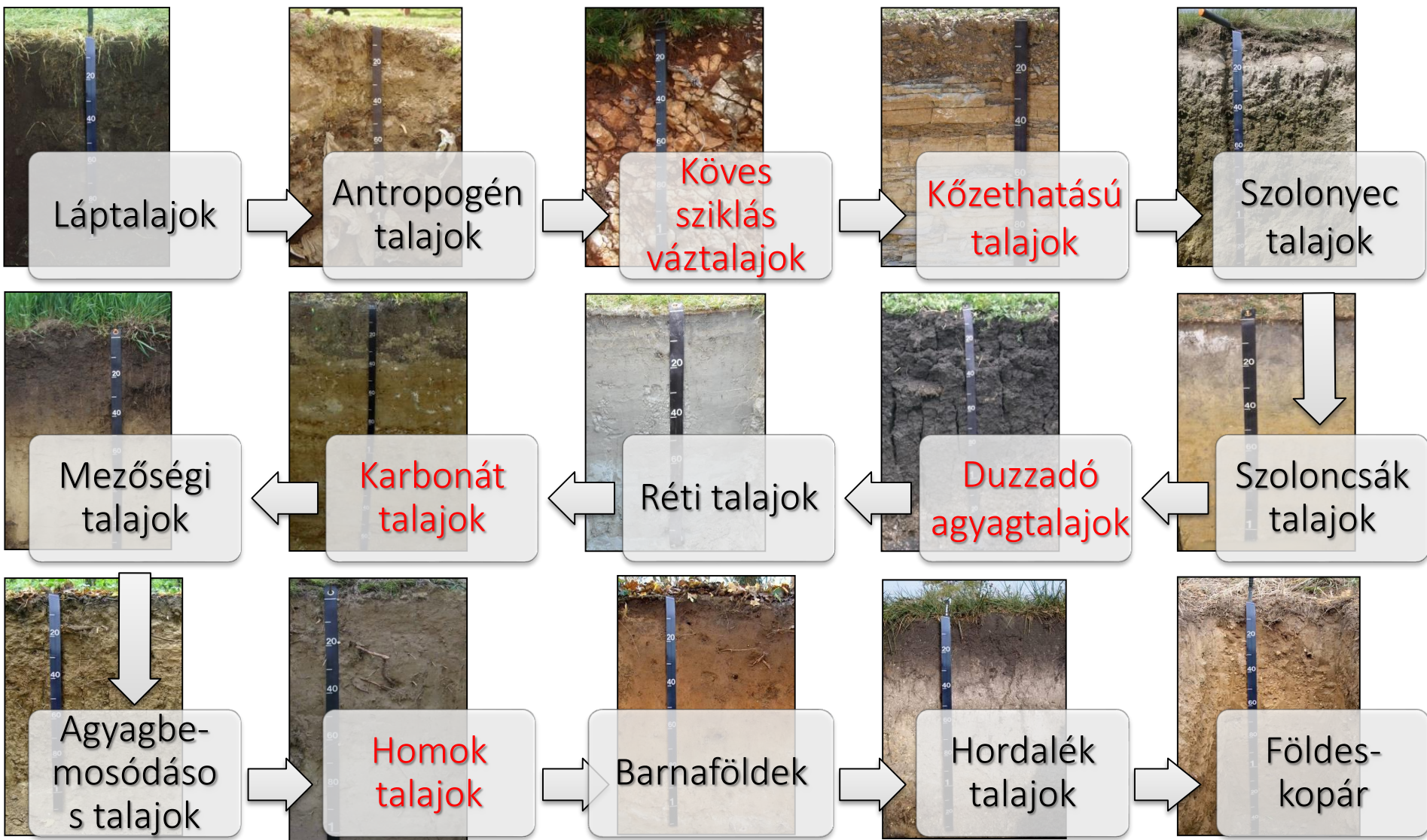

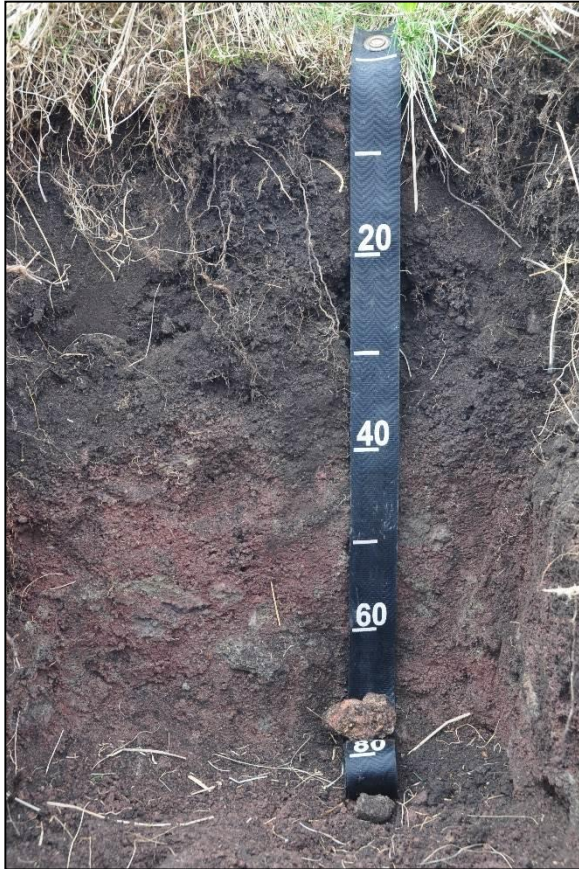
A megújított hazai talajosztályozás határozókulcsának egyszerűsített szerkezete

A megújított hazai talajosztályozás határozókulcsának egyszerűsített szerkezete

Sza= 4%
pH=5,8

feketenyirok

Barnaföld

Erubáz Barnaföld

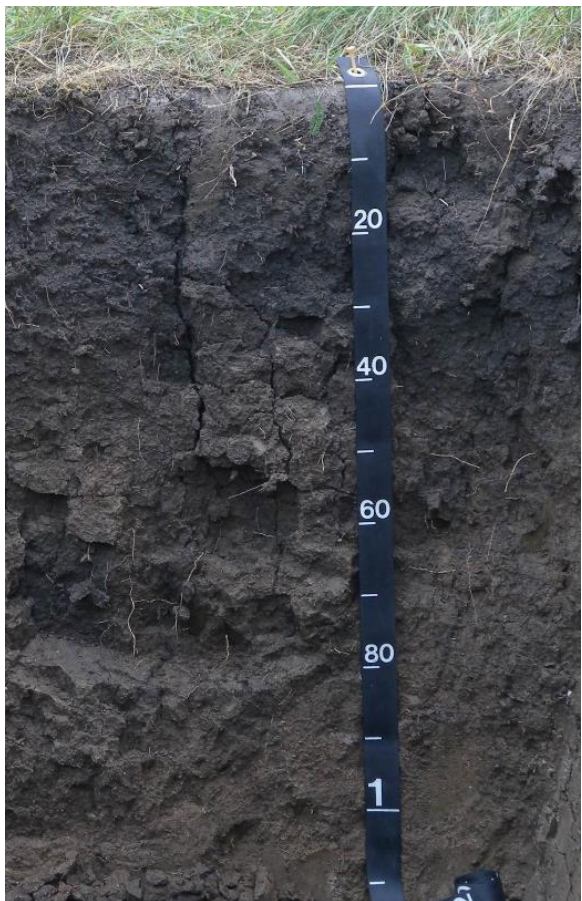
Sza: 4,5 %
pH=3,9

rendzina

Közethatású talaj

Rendzina Közethatású talaj

Sza= 4%
pH=5,8

feketenyirok

Duzzadó agyagtalaj

Vertisols (WRB)

Sza: 4,5 %
pH=3,9

rendzina

Barnaföld

Rendzina Barnaföld

Atkár 2014

Informational sign with text and a small image of a landscape.

White informational sign on the deck railing.

Atkár 2014